

Religie in de postseculiere samenleving

Habermas en migrantenkerken

In zijn essay *Dialektik der Säkularisierung* schets Habermas de contouren van de postseculiere samenleving en stelt hij de vraag onder welke voorwaarden wij als seculiere samenleving opnieuw ruimte kunnen bieden aan religieus geïnspireerde bijdragen aan het publieke debat. Belangrijk zijn hierbij de vele religieuze gemeenschappen, die allen een maatschappelijke functie vervullen. Hieronder vallen ook christelijke migrantengemeenschappen en het is belangrijk deze ook mee te nemen bij het nadenken over de vraag.

Hidde van de Weg

Begin dit jaar sprak ik met pastor Ola Asubiaro van de Glorious Chapel International in Rotterdam over migratie en het christendom. Als antwoord op een van mijn vragen, zei hij: 'Maybe people are going away from the Church, but God wants the people of Holland to come back to Him'. De opmerkingen van Asubiaro zijn kenmerkend voor wat de Duitse Jürgen Habermas de 'postseculiere samenleving' noemt. In zijn essay *Dialektik der Säkularisierung* uit 2007 constateerde Habermas namelijk dat we de in grote lijnen gesecculariseerde westerse samenleving, niettemin 'postseculier' kunnen noemen. Immers, religieuze overtuigingen en gemeenschappen waren ondanks het moderne vooruitgangdenken en verregaande ontkerkelijking blijven voortbestaan, en met het voortbestaan van religie bleef eveneens haar maatschappelijke betekenis gehandhaafd. Religie bleek nog allerminst uit de samenleving te zijn verdwenen, en het leek er ook niet meer op dat dit spoedig ging gebeuren.

Hernieuwde belangstelling

Met het begrip 'postseculier' wees Habermas tevens op het feit dat er binnen de westerse samenleving en

hernieuwd publiek bewustzijn voor religie ontstond, terwijl er buiten het westen, de VS uitgezonderd, onder alle wereldreligies een 'resurgence of religion' plaatsvond die met name conservatief, dan wel fundamentalistisch van snit waren: *evangelicals*, hindoe-nationalisme, wahabisme. De hernieuwde aandacht in het westen voor religie, kan niet worden los gezien van de wereldwijde heropleving van religie, te meer omdat veel fundamentalistische stromingen politiseerde en zich in woord óf daad tegen de westerse moderniteit gingen verzetten. Met de politisering van religie nam daarmee ook haar geweldspotentieel toe. De reeks islamitisch gemotiveerde terreuraanslagen, zoals 9/11, zijn van deze ontwikkeling uiteraard zowel het meest spectaculaire als meest tragische, maar lang niet het enige voorbeeld.

Ook door immigratie, en dan met name uit landen met traditionele culturen, zou de belangstelling voor religie opnieuw zijn aangewakkerd. De meeste migranten brengen immers hun religieuze overtuigingen mee uit hun land van herkomst, om vervolgens nieuwe religieuze gemeenschappen te stichten in de samenleving van aankomst. Dat is natuurlijk een proces dat zo oud is als migratie zelf; maar het unieke aan onze tijd is dat deze nieuwe, religieuze migrantengemeenschappen zich hebben moeten vestigen in een maatschappij waarvan het moderne vooruitgangdenken de dominante cultuur is. Zowel inheemse geloofsgemeenschappen als seculiere burgers, zagen zich daarmee geconfronteerd met tal van nieuwe religies die zich in het publieke domein manifesteerden, wat vragen oproep over de eigen, religieuze en/of nationale identiteit. Andersom zagen veel migranten zich geconfronteerd met een almaar

seculariserende samenleving. Dit gegeven, samen met het feit dat de integratie van verschillende migrantengemeenschappen, naar nationaal-culture dan wel sociaaleconomische maatstaven, soms maar moeizaam is verlopen, heeft er mede, doch niet uitsluitend, toe geleid dat de maatschappelijke tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen zijn opgelopen; en deze maatschappelijke tegenstellingen worden niet zelden langs de lijnen van religie aangekaart. De anti-islam agitatie van rechtse politici geldt voor deze ontwikkeling, uiteraard, als belangrijkste voorbeeld.

Migratie

Veel journalisten en politici willen nog weleens beweren dat de huidige kwesties rondom migratie en met name integratie een modern verschijnsel zijn, toch zijn deze kwesties al ongeveer zo oud als de geschiedenis zelf. Migrantengemeenschappen worden door heel de geschiedenis om uitlopende redenen gestigmatiseerd en gediscrimineerd. Ook de vrees dat migranten voor een cultuuromslag in de samenleving zullen zorgen, is van alle tijden en plaatsen. Dat Wilders in 2006 bijvoorbeeld opriep om de 'tsunami van de islamisering' te stoppen, past daarmee enigszins in een (wrange) historische traditie.

Nu valt het op basis van cijfers van het CBS uit 2019 wel mee met de islamisering van Nederland, ruim vijf procent van alle Nederlanders is islamitisch. Op een bevolking van 17,5 miljoen mensen komt dat neer op iets meer dan 850.000 mensen. Getalsmatig is de aandacht voor islamitische immigranten alleen erg groot in verhouding met het aantal christelijke immigranten: de ruimste schattingen houden het op zo'n 1,3 miljoen mensen. Het aantal christelijke immigranten zal intussen

een stuk hoger liggen, want deze schatting is van vijftien jaar terug. Waarschijnlijk heeft ruim de helft van alle migranten tegenwoordig een christelijke achtergrond. Daar moet wel bij worden opgetekend dat lang niet alle christelijke migranten over een niet-westerse migratieachtergrond beschikken. Dat is niet onbelangrijk, want niet-westerse migranten kunnen doorgaans op meer discriminatie en stigmatisatie rekenen dan westerse migranten.

Christelijke migrantengemeenschappen

Ofschoon ruim de helft van alle immigranten de christelijke godsdienst belijden, zijn er maar weinig migranten die zich aansluiten bij traditionele Nederlandse kerkgenootschappen zoals de PKN of de orthodox-protestantse kerken. De uitzondering op deze regel is de Rooms-Katholieke Kerk. Veel migranten richten echter

wereldbeeld van de christelijke migrantengemeenschappen. Legio van dit soort gemeenschappen nemen de bijbel letterlijk en keuren homoseksualiteit af terwijl medisch-ethische kwesties als euthanasie en abortus ronduit gevoelig liggen. Onder veel Nederlanders, met name uit links-liberale hoek, kan dit op kritiek rekenen die soms wil overhellen naar stigmatisatie. Ondanks dat veel christelijke migrantengemeenschappen opvattingen koesteren die haaks staan op de westerse moderniteit, spelen ze een belangrijke rol in het integratieproces van christelijke immigranten; migranten integreren namelijk stevast binnen hun eigen groepen. Geloofsgemeenschappen spelen zodoende een belangrijke rol in het integratieproces, omdat ze een (multi-etnische) omgeving faciliteren waarbinnen migranten kunnen integreren. Ook veel mensen met een Nederlandse achtergrond sluiten

voor scholieren. Onderzoek uit 2008 heeft verder aangetoond dat de vrijwillige bijdrage van deze gemeenschappen op het gebied van welzijn en gezondheid in de stad Rotterdam tussen de 55 en 66 miljoen euro per jaar bedraagt. Tot slot ondersteunen veel kerkgangers, vanwege hun transnationale banden, tevens familieleden en projecten in het land van herkomst.

In mijn gesprek met pastor Asubiaro herhaalde hij een aantal keer de volgende boodschap: 'Wij willen dat God in Nederland kan terugkeren. Dat is ons doel hier', voegde hij daar met verwijzing naar zijn achtergrond als migrant aan toe. Ongeacht wat men ook van deze uitspraken vindt, voor een kleine doch aanzienlijke religieuze gemeenschap dragen deze woorden een diepe betekenis. Voor hen heeft religie nog allerminst aan betekenis ingeboet.

'Wij willen dat God in Nederland kan terugkeren.'

hun eigen kerkgemeenschap op, of ze sluiten zich aan bij reeds bestaande christelijke migrantengemeenschappen omdat ze zich zowel qua geloofsbeleving (dansen in de kerk), wereldbeeld en liturgische taal niet thuis voelen bij de traditionele kerken. Op deze manier zijn er op dit moment in Rotterdam alleen al zo'n 200 christelijke migrantengemeenschap van allerlei gezindten te vinden. De pinkstergemeenschap Glorious Chapel van pastor Asubiaro, zelf van Nigeriaanse afkomst, is er daar een van.

Andersom zullen ook veel Nederlanders moeten wennen aan de geloofsbeleving en het

zich daarenboven aan bij christelijke migrantengemeenschappen.

Christelijke migrantengemeenschappen vervullen daarnaast een belangrijke sociaal-economische functie voor de wijk waar hun kerkgemeenschap ligt. Meestal zijn dit lage-inkomensgebieden. Zeker de evangelische kerken doen veel aan maatschappelijk werk voor deze wijken. Zo biedt de Glorious Chapel van pastor Asubiaro bijvoorbeeld taalcursussen aan, brengen ze soep rond aan daklozen, bieden ze ondersteuning aan sekswerkers en verslaafden, helpen ze zieken en ouderen, en organiseren ze kampen voor kinderen, workshops voor volwassenen en huiswerkbegeleiding

Habermas stelde, na eerst de contouren van de postseculiere samenleving geschetst te hebben, zich de vraag onder welke voorwaarden wij als seculiere samenleving opnieuw ruimte kunnen bieden aan religieus geïnspireerde bijdragen aan het publieke debat. Onder meer vanwege de maatschappelijke functie die veel religieuze gemeenschappen vervullen, bijvoorbeeld op het gebied van integratie, lijkt me dat geen onbelangrijke vraag om over na te blijven denken. ●

Hidde van de Weg volgt een master in cultuurgeschiedenis en werkt als museumdocent.